

नॉन-क्रिमिलेअर पडताळणी प्रमाणपत्र
अथवा त्यावरील अपिलावर अंतिम निर्णय
घेण्यासाठी कालावधी निश्चित करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२०२१/प्र.क्र.२९७/मावक
मादम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक : २६ एप्रिल, २०२२

वाचा :- १) शासन निर्णय इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग क्र. सीबीसी-२०२०/प्र.क्र.१८/मावक, दि. ३१ जानेवारी, २०२०

२) शासन निर्णय इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग क्र. सीबीसी-२०२०/प्र.क्र.४९/मावक, दि. १६ मार्च, २०२०

३) शासन निर्णय इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग क्र. सीबीसी-२०२०/प्र.क्र.१८/मावक, दि. २३ फेब्रुवारी २०२१

प्रस्तावना:-

मा. सर्वोच्च न्यायालयात दाखल याचिका क्र. ९३०/१९९० - इंद्रा सहानी विरुद्ध भारत सरकार या याचिका प्रकरणी न्यायालयाने दि. १६/११/१९९२ रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे इतर मागास प्रवर्गातील आर्थिक व शैक्षणिक दृष्ट्या प्रगत व उन्नत घटकांना वगळून उर्वरित घटकांना आरक्षणाचे फायदे देण्यास मान्यता दिली आहे. त्यास अनुसरून केंद्र शासनाने दि. ०८/०९/१९९३ च्या परिपत्रकान्वये इतर मागास प्रवर्गातील उन्नत व प्रगत गट व्यक्तीना केंद्र शासनाच्या सेवेतील आरक्षणातून वगळण्याबाबतची तत्वे विहित करण्यात आली आहेत.

२. राज्य शासनाने महाराष्ट्रातील अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती प्रवर्ग वगळून उर्वरित मागास जाती प्रवर्गातील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/गटामध्ये मोडत नसल्याबाबतचे (नॉन क्रिमिलेअर) प्रमाणपत्र देण्याच्या सूचना शासन निर्णय दिनांक १६ जून १९९४ व तदनंतरच्या वेळोवेळीच्या आदेशान्वये पारित केलेल्या आहेत. शासनाने महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निराधिसूचीत जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग प्रवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण अधिनियम २००१ (सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ८) अन्वये महाराष्ट्रातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग, विशेष मागास प्रवर्ग यामधील उन्नत व प्रगत व्यक्ती/ गट वगळून आरक्षणाचे फायदे लागू करण्यात आलेले आहेत. यानुषंगाने या सर्व आदेशांचे एकत्रीकरण करून सुसूत्रिकरणाकरिता सुधारीत कार्यपद्धती दि. २५ मार्च, २०१३ च्या शासन परिपत्रकान्वये विहित करण्यात आलेली आहे.

३. महिला व बाल विकास विभागाने नॉन-क्रिमिलेअर प्रमाणपत्राची पडताळणीबाबत या विभागाची कार्यपद्धत स्थिकारलेली आहे. त्यानुसार खुल्या प्रवर्गातील निवड झालेल्या महिला उमेदवाराच्या नॉन क्रिमिलेअर प्रमाणपत्राची पडताळणी उपरोक्त दि. ३१.०१.२०२० अन्वये गठीत विभागीय आयुक्त (महसूल) यांच्या समितीकडून करण्याबाबतच्या सूचना महिला व बाल विकास विभागाने त्यांचे दि. २९.०७.२०२० शासन निर्णयान्वये विहित केलेल्या आहेत.

४. सरळ सेवा भरती प्रक्रियेद्वारे राज्य शासन / केंद्र शासन यांच्या सेवेत तसेच राज्य /केंद्र शासन यांच्याकडून अर्थसाह्य मिळते अशा सर्व शासकीय, निमशासकीय संस्थांच्या सेवेत रुजू होणाऱ्या विमुक्त -

जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग तसेच विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गातील -अधिकारी/कर्मचारी यांच्या बाबतीत सक्षम प्राधिकारी यांनी दिलेले नॅन क्रिमीलेअर प्रमाणपत्राची वैधता मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे दाखल याचिका क्रमांक ७४५६/२०१२ मध्ये मा.न्यायालयाचे निर्देश विचारात घेता, तपासणे आवश्यक आहे. नॅन क्रिमीलेअर प्रमाणपत्राच्या पडताळणीसाठी कार्यपद्धती शासन निर्णय दि. ३१.०१.२०२० मध्ये विहित करण्यात आलेली आहे. याकरिता संबंधित कार्यालय प्रमुख तसेच राज्य शासनाच्या विविध प्रशासकीय विभागाद्वारे नॅन क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र वैधता पडताळणीची सर्व प्रकरणे संबंधित विभागीय आयुक्त (महसूल), यांच्याकडे पाठविण्यात येतात. विभागीय आयुक्त (महसूल) यांचेकडून त्यांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखालील जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखालील उपसमितीकडे अशी पडताळणी प्रकरणे पाठविण्यात येतात.

५. उपरोक्त कार्यपद्धतीनुसार संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी त्यांच्याकडे प्रकरण प्राप्त झाल्यानंतर ३० दिवसाच्या कालावधीत पडताळणी करून वस्तुस्थिती निहाय अहवाल स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह विभागीय आयुक्त (महसूल) त्याच्याकडे अंतिम निर्णयार्थ सादर करणे आवश्यक आहे. तर, विभागीय आयुक्त (महसूल) यांनी शासन निर्णय दि. २३.०२.२०२१ नुसार किमान ३ ते जास्तीत जास्त ६ महिन्याच्या कालावधीत याबाबत निर्णय घेण्याची तरतूद आहे.

६. राज्यात सरळसेवा भरती प्रक्रियेद्वारे निवड झालेल्या विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग तसेच विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गासाठी आरक्षित असलेल्या पदांवरील नियुक्ती - उमेदवाराच्या जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र यांच्या आधारे देण्याची कार्यवाही संबंधित आस्थापनेकडून करण्यात येते. तथापि, वैध नॅन-क्रिमीलेअर पडताळणी प्रमाणपत्राशिवाय केवळ जात प्रमाणपत्र व जात वैधता प्रमाणपत्र यांच्या आधारे कोणतेही लाभ अनुज्ञेय होत नाहीत. मागास प्रवर्गातील उमेदवारांना नॅन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्राची पडताळणी करून सदर पडताळणी प्रमाणपत्राच्या आधारेच नियुक्ती देणे योग्य राहील. तथापि, नॅन-क्रिमिलेअर प्रमाणपत्राच्या पडताळणीसाठी संबंधित आस्थापना/ कार्यालयांनी अशी प्रकरणे विभागीय आयुक्त महसूल यांच्याकडे तसेच विभागीय महसूल यांनी त्यांना प्राप्त झालेली सदर प्रकरणे संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्याकडे किती दिवसात पुढील कार्यवाहीसाठी पाठवावीत, याबाबत कालावधी निश्चित केलेला नाही. नॅन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी लागणारा कालावधी व होणारा विलंब विचारात घेता, नियुक्ती मिळण्यास पात्र ठरलेल्या उमेदवारांना पडताळणी प्रमाणपत्राअभावी संबंधित आस्थापनेस सदर उमेदवारास नियुक्ती देण्यास अडचणी ठरत असल्याने, नॅन क्रिमिलेअर प्रमाणपत्राच्या पडताळणीसाठी जिल्हाधिकारी स्तरावरील उपसमिती व विभागीय आयुक्त महसूल स्तरावरील समितीने सदर कार्यवाही करण्यासाठी निश्चित असा कालावधी विहित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

राज्यात सरळसेवा भरती प्रक्रियेद्वारे विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग तसेच विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गासाठी आरक्षित असलेल्या पदांवर निवड झालेल्या/नियुक्तीकरीता शिफारस केलेल्या उमेदवाराच्या नॅन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्राची पडताळणी/अपील यासाठी खालीलप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरण्याबाबत सर्व संबंधित प्राधिकाऱ्यांना याद्वारे सूचित करण्यात येत आहे :-

- १) सरळ सेवाभरती प्रक्रियेद्वारे पात्र ठरलेल्या उमेदवाराच्या नावाची शिफारस/यादी संबंधित आस्थापना/कार्यालय/प्रशासकीय विभाग यांस प्राप्त झाल्यानंतर मागासप्रवर्गातील उमेदवारांच्या

नॉन क्रिमिलियर प्रमाणपत्राची पडताळणी करण्यासाठी त्याबाबतची सर्व कागदपत्रे सदर आस्थापना/कार्यालय/प्रशासकीय विभाग यांनी संबंधित विभागीय आयुक्त (महसूल) यांचेकडे कार्यालयीन एक दिवसात पाठवून त्याची एक प्रत संबंधित जिल्हाधिकारी यांना अग्रेषित करणे बंधनकारक राहील.

- २) विभागीय आयुक्त (महसूल) यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त झालेल्या प्रकरणाची नोंद घेऊन संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्याकडे कार्यालयीन दोन दिवसात पडताळणीसाठी पाठवावीत.
- ३) जिल्हाधिकारी यांनी त्यांच्याकडे प्रकरण प्राप्त झाल्यानंतर जास्तीत जास्त ३० (तीस) दिवसांच्या कालावधीत प्रकरणाची पडताळणी करून वस्तुस्थितीनिहाय स्वयंस्पष्ट अभिप्रायासह अहवाल विभागीय आयुक्त (महसूल) यांच्याकडे सादर करणे बंधनकारक राहील.
- ४) विभागीय आयुक्त (महसूल) यांनी त्यांच्याकडे जिल्हाधिकारी यांचेकडून नॉन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र पडताळणी प्रकरणी वस्तुस्थितीनिहाय अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर त्या महिन्याच्या अथवा लगतच्या महिन्याच्या ५ व २५ तारखेस (अथवा सोईनुसार महिन्यात २ बैठका होतील या दृष्टीने), विभागीय स्तरीय समितीची बैठक आयोजित करून अंतिम निर्णय घ्यावा.

विभागीय आयुक्त स्तरीय समितीने घेतलेला निर्णय संबंधित आस्थापना/कार्यालय/प्रशासकीय विभागांकडे कार्यालयीन एक दिवसात पाठवणे बंधनकारक राहील.

- ५) नॉन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र अमान्य अथवा नाकारण्यात आल्यास, शासन परिपत्रक दि.२५.०३.२०१३ मधील तरतुदीनुसार संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्याकडे अर्जदारास अपील करता येईल. जिल्हाधिकारी यांनी सदर अपिलावर ३० दिवसाच्या कालावधीत निर्णय घेणे बंधनकारक राहील. जिल्हाधिकारी यांच्या निर्णयाविरुद्ध अर्जदारास शासन निर्णय दि. १६.०३.२०२० मधील तरतुदीनुसार विभागीय आयुक्त, (महसूल) यांच्याकडे अपील करता येईल. विभागीय आयुक्त (महसूल) यांनी उक्त अपिलावर ३० दिवसाच्या कालावधीत निर्णय घेणे बंधनकारक राहील.
- ६) विभागीय आयुक्त, (महसूल)/विभागीय आयुक्त स्तरीय समिती यांनी दिलेल्या निर्णयाविरुद्ध अर्जदारास शासन निर्णय दि. ३१.०९.२०२० मधील तरतुदीनुसार सचिव/प्रधान सचिव/अप्पर मुख्य सचिव (इ.मा.ब.क. वि) यांच्याकडे अपील करता येईल.
- ७) सचिव/प्रधान सचिव/अप्पर मुख्य सचिव (इमाबक) यांच्याकडे अपील प्राप्त झाल्यानंतर, त्यावर १५ दिवसांत निर्णय घेणे बंधनकारक राहील.

सचिव/प्रधान सचिव/अप्पर मुख्य सचिव (इमाबक) यांनी दिलेल्या निर्णयाविरुद्ध अर्जदार/अपिलार्थी व्यक्तीस मा. उच्च न्यायालय येथे ९० दिवसामध्ये दाद मागता येईल.

२. शासन निर्णय दि.३१.०९.२०२० मधील तरतुदीनुसार जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील उपसमिती अथवा विभागीय आयुक्त स्तरीय समिती यांच्या बैठकीच्या तारखेस सार्वजनिक सुट्टी किंवा स्थानिक सुट्टी असल्यास, सदर बैठक तदनंतरच्या पुढील कार्यालयीन कामकाजादिवशी घेण्यात यावी.

३. सक्षम प्राधिकाऱ्यामार्फत देण्यात आलेल्या नॉन-क्रिमिलेअर प्रमाणपत्राची वैधता पडताळण्यासाठी अंतिम निर्णय घेण्याकरीता कालावधी निश्चित करण्याबाबत पारित करण्यात आलेला शासन निर्णय

क्र. सीबीसी-२०२०/प्र.क्र.१८/मावक, दि, २३.०२.२०२१, तसेच शासन निर्णय दि. ३१.०१.२०२० मधील परिच्छेद-८ ची तरतुद या निर्णयाद्वारे अधिक्रमीत करण्यात येत आहे.

४. नॉन-क्रिमिलेअर पडताळणी प्रमाणपत्र अथवा यासंदर्भातील अपिल यावरील निर्णय प्रक्रियेची कार्यवाही उपरोक्त कार्यपद्धतीनुसार विहित कालावधीत पार पाडण्याची दक्षता संबंधित प्राधिकारी यांनी घ्यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२२०४२६१६१४३०२२३४ असा आहे. सदर शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सं. द. माने)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल महोदयांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे अ.मु.स./प्र.स./सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा.उप मुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव / खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा.मंत्री/राज्यमंत्री (सर्व), मंत्रालय, मुंबई
- ५) मा.विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधानसभा, विधान भवन, मुंबई
- ६) मा.विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधान परिषद, विधान भवन, मुंबई
- ७) अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग (सर्व) यांना अग्रेषित करून विनंती करण्यात येते की, सदर शासन निर्णयातील तरतुदी त्यांच्या अधिनस्त क्षेत्रीय कार्यालयांच्य निर्देशनास त्वरित आणाव्यात.
- ८) अपर मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ९) अपर मुख्य सचिव, महसुल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १०) अपर मुख्य सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ११) सर्व विभागीय आयुक्त (महसूल)
- १२) सर्व आयुक्त (महानगरपालिका)
- १३) सर्व जिल्हाधिकारी
- १४) सर्व निवासी उप जिल्हाधिकारी
- १५) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (महसूल)
- १६) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (मावक)
- १७) सर्व विभागीय आयुक्त कार्यालयातील उपायुक्त (सामान्य)
- १८) आयुक्त समाज कल्याण, पुणे
- १९) संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- २०) सर्व अपर आयुक्त (महसूल)

- २१) सर्व अतिरिक्त जिल्हाधिकारी
- २२) सर्व जिल्हा महिला व बालविकास अधिकारी
- २३) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी (जिल्हा परिषद)
- २४) सर्व मुख्याधिकारी (नगरपालिका/नगर परिषद)
- २५) सर्व प्रादेशिक आयुक्त समाजकल्याण
- २६) सर्व सहाय्यक आयुक्त समाजकल्याण
- २७) सह सचिव/उप सचिव (मावक), इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २८) निवड नस्ती (मावक).